Teacher.co.ke

KIDATO CHA TATU – KARATASI YA PILI
MUHULA WA TATU -2023
MAKALA YA MAJIBU

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

1. UFAHAMU

a) Kwa kuwa mfano mbaya ambao Bwana Tenge anajihusisha na mapenzi ya kiholela mbele ya watoto.

b) Ajira ya watoto
Dhiki za kisaikolojia – Tenge afanyapo mapenzi mbele ya watoto
Makazi duni – chumba kidogo.

c) Kuhamishwa bila kujali maslahi ya watoto wao.
Vyumba vidogo sana
Umaskini

d) Mvumilivu
Mnyonge
Mlezi mwema
Mwenye utu

e) Ndoa ina changamoto ya kukosa uaminifu ambapo Tenge aliwaleta wanawake wengine ndani ya nyumba mkewe alipoenda mashambani.

f) Danguro – nyumba inayotumiwa na Malaya kufanyia uasherati
Kisaikolojia – inayohusiana na akili ya binadamu.

2. UFUPISHO

a) i) Ripoti za uhalifu wa pesa za umma katika serikali za kaunti ni za kusikitisha.
ii) Mabilioni ya pesa hufujwa katika serikali kuu.
iii) Wananchi wanakosewa mtindo huu ukiendelea katika serikali za kaunti.
iv) Katiba mpya ilipopitishwa wakenya walidhani ingewatatulia matatizo yao.
v) Miaka tisa baadaye kuna mafanikio ingawa yanaweza kuboreshwa.
vi) Magavana hubuni nafasi za kazi na kupatia marafiki zao.
vii) Wananchi wameanza kufa moyo kuhusiana na ugatuzi.
viii) Changamoto za ugatuzi ni ulafi wa viongozi waachache.
ix) Wakosoaji wa ugatuzi huchochea wananchi wasichangie maendeleo katika kaunti zao.

(alama 8, 1 ya mtiririko)

b) i) Juhudi za maendeleo haziwezi kufanikishwa bila ushirikiano.

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes

ii) Ni jukumu la viongozi kuonyesha nia ya kutumia mamlaka kwa manufaa ya raia.
iii) Tume ya maadili ya kupambana na ufisadi inafanya kazi nzuri ya kuwashtaki magavana waliofuja mali ya umma.
iv) Asasi zote a washika dau wasifumbie macho maovu.
v) Nchi inatawaliwa kwa misingi ya kisheria hivyo viongozi wasihurumiwe.
vi) Adhabu kali pekee zitakomesha uongozi mbaya.

(alama 7, 1 ya mtiririko)

3. LUGHA

a) I) Irabu ya mbele
Irabu ya tandazwa
Hutamkwa ulimi ukiwa wastani.
ii) Konsonanti mbili ambazo hufuatana na hutamkwa kwa pamoja.
/mwl,/bwl,/nywl,/chwl

b) i) Upandishaji na ushushaji wa sauti wakati wa kuzungumza.
ii) kuonyesha sentensi ambazo ni ulizi
Rai/ombi
Amri
Taarifa
Hisia ya mshangao, dharau.

c) U-nd-k.m ulimi – ndimi
Wa-ny-k.m waya-nyaya
u- k.m ukuta – kuta
u – ny – k.m uwanja – Nyanja

d) Katika kauli dadisi/ulizi – k.m. Jina lako nani? u – hisia
Katika kauli za kibalagha k.m – unafikiria mimi najali

e) Al – silabi funge
Ha –mi-si – silabi wazi

f) Walimu waliwaadhibu wanafunzi.

g) Mtoto alkuwa amelala.

h) Mimi – mofimu huru
Ni – mofimu tegemezi

i) Kadiria jibu laa mwanafunzi ukifuata mfano ufuatao

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes

Kijana mrefu alisimama wima mbele ya gari

Kijana mrefu	alisimama wima	mbele ya gari
RN	RT	RN

j) S – KN+ KT
KN – N+U+N
N – Mbayuwayu
U – na
N – Korongo
KT – t+N+$\bar{s}$
t – ni
N – ndege
$\bar{s}$ – ambao huishi mwituni

k) Mwanafunzi – sh kitondo
Maagizo – sh kipozi
Kalamu – chagizo

l) Mwanafunzi aliyekuwa – kishazi tegemezi
Mwanafunzi amechoka – kishazi huru

m) Heshima – staha, taadhima
Ruhusa – idhini, kibali

n) Ufahamu/uelewe/unaizi/uamizi
Gimba/nyota kubwa lenye joto kali/inayotoa mwanga.

o) Atakutengeneza – nafsi ya pili umoja
Kukuletea – kauli ya kutenda

p) Aliketi – alisimama
Akakitega – akakitegua

q) La – liana
Vaa – valiwa

r) Rais aliwaambia ya kuwa wasipofanya kazi yao kwa bidii na kujitegemea, wangebaki kuwa watumwa katika nchi yao.

s) Ajaye shuleni mwetu ni mwanasheria.

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes

t) Huo tata – kirai kivumishi
Jana jioni – kirai kielezi

4. ISIMU JAMII

a)

Kiamu	kijomvu	kingozi
Kimvita	kipate	chichifundi
Kipemba	kingwana	kingazija
Kiunguja	kichiini	

b) Kiswahili ni lugha ya kibantu
Kiswahili ni lugha mseto.
Kiswahili ni lahaja ya kiarabu.

c) Kuonyesha heshima
Ni kitangulizi cha mazungumzo
Huonyesha imani ya kidini
Huonyesha wakati
Huonyesha uhusiano.

Download this and other FREE materials from https://teacher.co.ke/notes

Download this and other FREE revision materials from https://teacher.co.ke/notes